

SBO DE HAAGSE BEEK

ACTIEF BURGERSCHAP EN SOCIALE INTEGRATIE

Geactualiseerd in mei 2016

INLEIDING

Met ingang van 1 februari 2006 is de opdracht aan het onderwijs om kinderen voor te bereiden op deelname aan een pluriforme samenleving opnieuw geformuleerd. In de Memorie van toelichting geeft de minister aan dat de herformulering mede is ingegeven door een aantal zaken dat momenteel speelt in onze samenleving:

- een toenemende individualisering met als gevolg het afnemen van de betrokkenheid tussen burgers onderling en tussen burgers en de overheid, waardoor de plichten en rechten die horen bij burgerschap op de achtergrond zijn geraakt;
- de Europese eenwording die vraagt om Europees burgerschap;
- het gevaar van de ondermijnende werking van radicalisering (negatieve vorm van binding met de Nederlandse cultuur) en het ontsporen van leerlingen.

De visie die t.a.v. "Onderwijs voor Democratisch Burgerschap" op Europees niveau is geformuleerd, kan gezien worden als een positieve vertaling van bovenstaande constatering naar de onderwijspraktijk. Onderwijs in actief burgerschap¹ en sociale integratie²:

- is gebaseerd op fundamentele principes van mensenrechten, democratie en rechtsregels;
- is sterk gerelateerd aan rechten en verantwoordelijkheden, participatie en verbondenheid en respect voor diversiteit.
- is erop gericht om jongeren voor te bereiden op actieve participatie in de democratische samenleving en daarmee het versterken van de democratische cultuur;
- is een instrument voor het tegengaan van geweld, racisme, rechts nationalisme en intolerantie;
- levert een bijdrage aan sociale cohesie, sociale rechtvaardigheid en gemeenschappelijke belangen;
- levert een bijdrage aan de vorming van geïnformeerde burgers die beschikken over democratische vaardigheden.

Kerdoelen

In de kerndoelen voor het primair onderwijs komt het begrip burgerschap een aantal keren terug. In de kerndoelen wordt een relatie gelegd tussen Nederlands taalonderwijs en succesvolle deelname in de samenleving, en aan de sociale functie van taal. Ook is het kerndoel Engels opgenomen. Dit in het kader van de toenemende internationalisering en het uitwerking geven aan het Europese beleid. Bovenstaande aspecten zijn weliswaar gerelateerd aan burgerschap, maar vallen buiten de essentie van actief burgerschap en sociale integratie.

Een directe relatie met burgerschap is in de kerndoelen te vinden in het domein 'Oriëntatie op jezelf en de wereld'. Tot dit domein horen zaken zoals omgaan met andere mensen, problemen oplossen en zingevingsvraagstukken.

Specifieke kerndoelen zijn:

- 36. De leerlingen leren hoofdzaken over de Nederlandse en Europese staatinrichting en de rol van de burger.
- 37. De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- 38. De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen en ze leren respect op te brengen voor verschillen in opvattingen.

Ook aspecten uit de volgende kerndoelen zijn van belang:

- 34. De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- 35. De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.

Tot op zekere hoogte zijn ook de volgende kerndoelen gerelateerd:

- 39. De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.
- 47. de leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven (...) bestuur, cultuur en levensbeschouwing.

ACTIEF BURGERSCHAP EN SOCIALE INTEGRATIE OP DE HAAGSE BEEK

De schoolse setting heeft een paar unieke kenmerken: Het is de plek waar alle kinderen doorgaans voor het eerst samenzijn in groepen leeftijdgenoten, met alle verschillen van dien. Daarmee is school de aangewezen gelegenheid om te leren omgaan met verschillen en om te leren samenwerken met anderen op basis van gelijkheid. De school is ook de plek waar kinderen voor het eerst in functionele relaties moeten omgaan met een zich uitbreidende groep relatief onbekende volwassenen. Toch vindt dit alles nog plaats binnen de beschutte ruimte die de school biedt. Het voorbereiden van leerlingen op hun huidige en toekomstige rol in de samenleving is een taak die mede ligt bij de school. Dit omdat op school de kinderen zitten die samen met anderen de wereld vorm gaan geven. Zij zijn straks de volwassenen die kinderen opvoeden, oplossingen verzinnen, schoonheid creëren, troost bieden, bewuste keuzes maken, perspectieven openen. De volwassenen die de wereld mooier maken, duurzaam, vreedzaam, met respect voor culturele en religieuze diversiteit.

Diversiteit

De populatie van onze school is een redelijke afspiegeling van de Nederlandse samenleving. Wij zijn ons ervan bewust dat een deel van onze leerlingen hun roots buiten Nederland, buiten de westerse cultuur heeft en dat wij allemaal deel uitmaken van een multiculturele samenleving. Logisch uitvloeisel hiervan is dat wij de kinderen kennis laten nemen van, en met een onbevooroordeelde blik te laten kijken naar, de culturen, godsdiensten, gebruiken en gewoontes van met name die landen waar het grootste deel van de niet van oorsprong westerse inwoners van dit land hun wortels hebben.

Omdat wij deel uitmaken van de westerse cultuur, zullen wij de verworvenheden daarvan zoals individuele vrijheid, gelijkwaardigheid, godsdienstvrijheid, vrijheid van meningsuiting en de universele waarden van de democratische rechtsstaat, laten prevaleren boven

zienswijzen van andere culturen of godsdiensten indien die hiermee op gespannen voet staan.

Wat de leden van onze schoolgemeenschap delen, is leven in Nederland en de Nederlandse nationaliteit hebben of willen hebben. De school stelt zich dan ook ten doel leerlingen voor te bereiden op een constructieve deelname aan de Nederlandse samenleving. Rituelen⁶ van deze samenleving zijn structureel terug te vinden in het jaarprogramma.

Waarden, normen en cultuur

Het team van De Haagse Beek is van mening dat de binding in de samenleving niet verder terug mag lopen, maar juist moet worden vergroot. Daar waar er gesproken wordt over waarden³, normen⁴ en cultuur⁵ kun je je afvragen wie de normen bepaalt en aan de hand van welke achterliggende idealen en motieven deze normen tot stand zijn gekomen. Wiens cultuur geldt daarbij? Wij zijn de mening toegedaan dat je niet kunt spreken van een vastomlijnde set van gemeenschappelijke waarden. Wij zijn ons ervan bewust dat waarden onderling strijdig kunnen zijn met elkaar (de vrijheid van meningsuiting kan leiden tot gevoelens van ongelijkwaardigheid en discriminatie). De pluriformiteit van waarden is een wezenskenmerk van onze huidige democratische samenleving.

Wij zien er de noodzaak van in om juist in deze tijd, waarin sprake is van pluriformiteit en individualisering, uit te gaan van een aantal basiswaarden en hoofddeugden die wij willen uitstralen en uitdragen. Deze 'gemeenschappelijke' waarden mogen niet leiden tot rigiditeit, uitsluiting of inperking en zien wij als een niet onderhandelbaar vertrekpunt. Wij sluiten ons aan bij de zienswijze van de inspectie voor het onderwijs die een zestal basiswaarden heeft geformuleerd die worden omschreven als: basale, minimale en breed onderschreven waarden die de democratische rechtsstaat schragen en die leiden tot (spel)regels die een blijvend vreedzaam samenleven mogelijk maken:

- Vrijheid van meningsuiting;
- Gelijkwaardigheid;
- Begrip (voor anderen);
- Verdraagzaamheid (tolerantie);
- Het afwijzen van onverdraagzaamheid;
- Het afwijzen van discriminatie.

Daarnaast gaan wij in ons handelen uit van de volgende vier hoofddeugden uit de oudheid:

- Rechtvaardigheid (toedelen);
- Verstandigheid (kennis);
- Moed (wilskracht);
- Gematigdheid (zelfbeheersing).

Deze deugden hebben betrekking op eigenschappen van individuen. Als burgers van een samenleving zullen deze deugden positief uitwerken voor de sociale samenhang (rechtvaardigheid) en omgangsvormen (gematigdheid). Ook bij het maken en uitvoeren van (politieke) keuzes zijn de vier deugden relevant.

Voorbeeldfunctie

De manier waarop de school als gemeenschap functioneert, de wijze waarop leerkrachten en leerlingen met elkaar omgaan, de manier van omgang met ouders, het zijn allemaal modellen die kinderen veel leren over de aard van de samenleving. Op De Haagse Beek

worden menselijke waardigheid, wederzijds respect en de wil om met en van elkaar te leren, in praktijk gebracht en uitgestraald. Daarmee laten wij zien dat wij zelf geloof hechten aan de democratie in al zijn facetten en dat we het de moeite waard vinden om deze over te dragen. Het team is zich bewust van de voorbeeldfunctie die zij heeft.

Democratie

Een gebrek aan kennis over en betrokkenheid bij democratie, maakt die democratie zeer kwetsbaar. Het is dan ook van belang om onze kinderen via het onderwijs de kennis, attitudes en vaardigheden bij te brengen die noodzakelijk zijn voor het leven in en onderhouden van een democratische rechtsstaat. Wij zien het als onze taak om kinderen te leren hoe je fair en rechtvaardig omgaat met diversiteit en conflicten. In een pluriforme samenleving moeten kinderen via een democratische opvoeding leren ontdekken dat mensen van verschillende pluimage toch goed samen kunnen leven en samen problemen kunnen oplossen. Door het in praktijk brengen van bovenstaande waarden en deugden willen wij deze doelstelling bereiken.

Rode draad

Actief burgerschap en sociale integratie beperken zich niet tot één vak. Onderdelen komen aan bod in verschillende vakken, corresponderen met en zijn aanvullend op de bestaande kerndoelen. Dit geldt met name voor inhoud en kennis. De ontwikkeling van vaardigheden en attitudes is veelal niet aan vakken gebonden, maar maakt deel uit van het pedagogisch klimaat en moet gezien worden als een proces dat om constante aandacht vraagt. Er wordt veel tijd ingeruimd voor het praten met de kinderen, zodat ze inzicht krijgen in hun eigen gedrag en de consequenties daarvan leren inzien. Serieus aandacht geven aan actief burgerschap en sociale integratie vraagt om een structurele aanpak en kan niet afhangen van incidentele projecten.

DE METHODES

Door gebruik te maken van de methodes 'De grote reis' en Kwink' worden die structurele aanpak en de doorgaande lijn gewaarborgd. Daar waar 'De grote reis' vooral gericht is op kennis en in mindere mate op de ontwikkeling van vaardigheden en attitudes, is dit bij 'Kwink' juist omgekeerd, waardoor beide methodes een goede aanvulling op elkaar zijn en zorgen voor een brede dekking. In de onderbouw wordt niet gewerkt met 'De grote reis', hier wordt meer projectmatig gewerkt. Naast het gebruik van bovenstaande methodes krijgt actief burgerschap en sociale integratie op tal van andere manieren aandacht.

De grote reis

In "De grote reis" worden de kennisgebieden in samenhang gepresenteerd. De methode kent een vakkenoverstijgende structuur waarin de verschillende kennisgebieden en educaties een volwaardige plaats hebben gekregen. De methode is dekkend voor alle kennisgebieden op het terrein van mens en maatschappij, alsmede mens en milieu. "De grote reis" omvat de kennisgebieden: aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappelijke verhoudingen (w.o staatsinrichting), bevorderen van gezond gedrag, natuur en geestelijke stromingen. Daarnaast zijn de volgende educaties opgenomen: vredes-, milieu- en consumenteneducatie. (De oude benamingen worden in de methode gebruikt).

In "De grote reis" worden de thema's, voor zover dit mogelijk en relevant is, in mondiaal perspectief gepresenteerd. De methode wil kinderen niet alleen laten zien en ervaren dat de wereld en onze samenleving multicultureel en pluriform zijn, maar wil hen daarop ook voorbereiden. In de methode komen zaken als gelijkwaardigheid, solidariteit en tolerantie in steeds andere contexten aan de orde.

Er wordt aandacht geschonken aan verschillen tussen mensen en groepen op uiteenlopende terreinen. Verschillen worden niet benadrukt, maar komen net als overeenkomsten vanzelfsprekend aan de orde.

Positieve aandacht wordt besteed aan sociale relaties tussen mensen met verschillende achtergronden. Relaties worden gekenmerkt door respect, gelijkwaardigheid, samenwerking en solidariteit.

"De grote reis" schetst een realistisch beeld van de maatschappelijke werkelijkheid, waarin zich problemen kunnen voordoen als discriminatie of racisme en wil kinderen leren inzien dat dit ontoelaatbaar is en reden voor verzet.

Benadrukt wordt dat mensen dezelfde rechten hebben en dat personen uit uiteenlopende groepen gelijkwaardige posities innemen. "De grote reis" biedt kinderen positieve identificatiemogelijkheden.

In de methode maken de kinderen op een positieve manier kennis met uiteenlopende culturen en samenlevingen. Er wordt ruimschoots aandacht besteed aan het niet-westers perspectief, zonder de westerse cultuur en haar belangrijkste waarden te veronachtzamen.

Enkele themalijnen waarin bovenstaande uitgangspunten met name tot uiting komen zijn:

- Wonen
- De kinderen vormen zich een beeld van de aarde. Ze leren de belangrijkste regio's kennen, en ervaren hoe mensen op verschillende plaatsen wonen en samenleven.
- Conflict
- De kinderen vormen zich een beeld van het functioneren van de samenleving. Zij leren dat afspraken en regels nodig en nuttig zijn om problemen te kunnen voorkomen en oplossen.
- Welzijn
- De kinderen vormen zich een beeld van en gezond gedragspatroon dat past bij henzelf en de omgeving waarin zij opgroeien. Ze ervaren dat mensen zich kunnen opstellen als mondige consumenten.
- Geloven
- De kinderen vormen zich een beeld van de overeenkomsten en verschillen tussen geestelijke stromingen en de samenleving. Ze leren dat de levensbeschouwing ook in het dagelijks leven een rol kan spelen.

Overigens is de 'De grote reis' niet meer actueel en aan vervanging toe. Het team is op zoek naar een nieuwe methode waarvan het de bedoeling is deze in het schooljaar 2017-2018 te implementeren. De projectgroep 'Actueel onderwijsaanbod' heeft hierin een voortrekkersrol.

KWINK

Kwink is een splinternieuwe, online methode voor sociaal emotioneel leren. Inclusief burgerschap, sociale integratie en mediawijsheid voor groep 1 t/m groep 8. Kwink biedt een doordacht programma, gebaseerd op de laatste wetenschappelijke inzichten. De methode is praktisch, leuk en altijd actueel. Het programma is gericht op preventie. De methode heeft de volgende doelstellingen:

Kwink:

- Voorkomt verstorend gedrag en pesten
- Kent een groepsbrede, preventieve aanpak
- Verhoogt de leeropbrengsten
- Sluit aan bij passend onderwijs
- Werkt handelingsgericht
- Is leuk

OVERIGE ACTIVITEITEN, (LES)MOMENTEN

Op tal van momenten wordt er buiten de methodes om aandacht besteed aan actief burgerschap en sociale integratie. Zoals eerder aangegeven werkt het pedagogisch klimaat van De Haagse Beek stimulerend t.a.v. het ontwikkelen van vaardigheden en attitudes die noodzakelijk zijn voor succesvol burgerschap en sociale integratie.

- In het document '**Pedagogisch klimaat**' staat een aantal items opgenomen die de ontwikkeling van actief burgerschap en sociale integratie bevorderen, zoals afspraken m.b.t. omgangsvormen waaronder pestgedrag en de tien basisregels die gelden voor alle kinderen en voor zover van toepassing voor personeel en ouders.
- Diverse **protocollen** garanderen een serieuze en adequate aanpak van problemen die zich in de directe omgeving van het kind kunnen voordoen en werken pro-actief. Te denken valt aan het protocol 'vermoeden kindermishandeling' en de 'klachtenregeling openbaar onderwijs Den Haag'.
- In de **gymlessen** wordt continue aandacht besteed aan samenwerking, samenspelen, elkaar kansen geven, rekening houden met elkaar en rekening met en leren van elkaars sterke en zwakke kanten.
- Elk jaar wordt er een **sportdag** gehouden, die naast spelplezier, sportiviteit en samenwerken tot doel hebben.
- Bij **logopedie** wordt veel aandacht besteed aan het goed kunnen verwoorden van dat wat je bedoelt, zodat misverstanden worden voorkomen. Ook worden kinderen zich ervan bewust hoe ze over kunnen komen op een ander.
- In de midden- en bovenbouw wordt voor begrijpend lezen o.a. gebruik gemaakt van "**Nieuwsbegrip**", waarbij gebruik gemaakt wordt van actuele teksten. De behandelde onderwerpen hangen vaak samen met politieke en maatschappelijke

vraagstukken. Naast de kerndoelen die direct aan Nederlands zijn gerelateerd, besteedt Nieuwsbegrip ook aandacht aan:

- Het bij de kinderen wekken van belangstelling voor de wereld om hen heen;
 - Het leveren van een positieve bijdrage in de groep door het voor je eigen standpunt uit durven komen en rekening te houden met de mening van een ander.
- De **diversiteit in onze leerling-populatie** nodigt als vanzelf uit tot het aangaan van gesprekken en activiteiten waarin de verschillende culturele achtergronden en godsdiensten van onze kinderen met elkaar gedeeld kunnen worden.
- Elk jaar zijn leerkrachten in de gelegenheid gebruik te maken van het aanbod van lessen die gegeven worden in het **Museon** en het **Gemeentemuseum**. Hiervan wordt dankbaar gebruik gemaakt. De lessen hebben vaak een intercultureel karakter, leren kinderen kijken naar zichzelf, en brengen hen in aanraking met geschiedenis en kunst.
- Elk jaar volgt een aantal groepen een project van het **Centrum 16/22**. De nadruk bij de activiteiten ligt op het versterken van sociale vaardigheden en het vergroten van maatschappelijke weerbaarheid. De projecten hebben als thema: Sociale Vaardigheden, Preventie en Weerbaarheid, Toekomstoriëntatie en Cultuur en Identiteit.
- Om het jaar wordt er een **meerdaagse schoolreis** georganiseerd voor de midden- en bovenbouw. Kinderen zijn vaak voor het eerst enkele nachten van huis. Voor een aantal kinderen is dat een grote stap. Onze ervaring is dat zij na afloop trots op zichzelf zijn, dat zij die stap hebben durven nemen, wat goed is voor hun zelfbeeld. Kinderen leren elkaar kennen in een andere setting dan ze op school gewend zijn. Tijdens de schoolreis worden er allerlei activiteiten georganiseerd waarbij de kinderen moeten samenwerken; ze hebben elkaar nodig, ook ter ondersteuning als er bijvoorbeeld sprake is van heimwee. Ze leren delen en werken aan hun zelfredzaamheid en hun zelfstandigheid.
- Ongeveer vijftientig keer per jaar wordt op vrijdag de **weeksluiting** gehouden. Alle kinderen komen in de zitkuil bij elkaar en een van de groepen verzorgt bij toerbeurt de weeksluiting. Kinderen leveren zelf een grote bijdrage aan het bedenken van dat wat ze aan de rest van de school willen laten zien. De presentaties lopen sterk uiteen: toneel, dans, playback, laten zien waar in de klas aandacht aan is besteed, laten zien wat je hobby's zijn of waar je goed in bent. Van de toeschouwers wordt verwacht dat zij met aandacht en respect kijken naar dat wat wordt gepresenteerd.
- In de twee hoogste groepen wordt jaarlijks aandacht besteed aan het boekje **'Vrijheid maak je met elkaar'**. Dit Nationaal Aandenken stimuleert kinderen na te denken over de betekenis van oorlog, vrede en vrijheid. Het boekje behandelt centrale waarden van onze samenleving als gelijkwaardigheid, democratie, respect en geweldloosheid. Het betreft kinderen bij de waardevolle tradities van 4 en 5 mei, het herdenken van oorlogsslachtoffers en het vieren van vrijheid.

- De hoogste groepen kijken wekelijks naar het **'Schooltv-weekjournaal'** waarin actuele onderwerpen aan bod komen die vaak inspelen op maatschappelijke en politieke gebeurtenissen.
- Kinderen uit de bovenbouw die verschillende vaardigheidstekorten hebben op sociaal gebied kunnen een **sociale vaardigheidstraining** volgen. Vaak zijn de aanmeldingsredenen: pesten of gepest worden, vaak ruzie hebben met andere kinderen en niet weerbaar zijn. In de training, die in groepsverband wordt gegeven, wordt aan deze problemen gewerkt door de kinderen te leren inzicht te krijgen in de gevoelens en het gedrag van anderen, en gewenst gedrag aan te leren. Ouders zijn actief betrokken bij de training.
- Actief burgerschap en sociale integratie vragen om een goede afstemming van de aanpak van de opvoeders (hierna ouders) en de school. Een goed **contact tussen ouders en school** is dan ook van belang. Er is een aantal vaste momenten in het schooljaar waarop er contact is met de ouders: de omgekeerde oudergesprekken aan het begin van het jaar, de rapportenavonden, de adviesgesprekken voor ouders van de schoolverlaters, de weeksluitingen en de afscheidsavond van de schoolverlaters.
Daarnaast wordt er door school veelvuldig contact gezocht met ouders n.a.v. leerlingbesprekingen, de CvB en voorafgaand aan en na afloop van onderzoek. Bij opvallende gedragsveranderingen wordt altijd contact opgenomen met de ouders. In de schoolgids worden ouders opgeroepen ook vooral zelf het initiatief te nemen. De Haagse Beek heeft een actieve medezeggenschapsraad die het scheppen van een klimaat van openheid en onderling overleg als haar voornaamste taak ziet. Het in de medezeggenschapsraad om het totale reilen en zeilen binnen de school.
- De schoolmaatschappelijk werkster speelt met regelmaat in op de **actualiteit** door het uitnodigen van externen die in gesprek gaan met de kinderen over ingrijpende actuele gebeurtenissen.
- Speerpunt van De Haagse Beek is het ontwikkelen bij de kinderen van de **21^e eeuwse vaardigheden**.

DEFINITIES

1. Actief burgerschap: de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren.

2. Sociale integratie: is de deelname van burgers aan de samenleving, in de vorm van sociale participatie, deelname aan de maatschappij en haar instituties en bekendheid met en betrokkenheid bij uitingen van de Nederlandse cultuur.

3. Waarden: verworvenheden die “waarde-vol” worden gevonden, zoals respect, geduld, rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid, verdraagzaamheid.

4. Normen: afspraken, regels en wetten die voortkomen uit waarden.

5. Cultuur: het geheel van waarden, normen, omgangsregels, denkmodellen en gedragspatronen dat gedeeld wordt door een groepering, gemeenschap of samenleving.

6. Rituelen: sociale gewoontes en vieringen rondom belangrijke en steeds terugkerende gebeurtenissen.